

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Анотація. У сучасному світі діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана з різноманітними ризиками. При цьому, страхові компанії працюють в умовах подвійного ризику. У статті доводиться необхідність та доцільність впровадження механізму управління ризиками в страхових організаціях. Автором підкреслюються сучасні проблеми розвитку вітчизняного ринку страхування. Розглядаються точки зору різних науковців стосовно методів управління ризиками страховиків. Надаються загальноприйняті та специфічні методи ризик-менеджменту в страховій діяльності. У статті наводяться особливості застосування методу передачі ризиків у страхових організаціях. Надається аналіз сучасного стану ринку перестрахування в Україні. На основі проведеного аналізу у статті запропоновано разом із перестрахуванням застосовувати альтернативні інструменти передачі ризиків в страховій діяльності в Україні.

Ключові слова: ризик-менеджмент, страхова організація, метод управління ризиками, перестрахування.

*Ванина Дарья Артуровна***МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ В СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ**

Аннотация. В современном мире деятельность любого субъекта хозяйствования связана с различными рисками. При этом, страховые компании работают в условиях двойного риска. В статье обосновывается необходимость и целесообразность внедрения механизма управления рисками в страховых организациях. Автор подчеркивает современные проблемы развития отечественного рынка страхования. Рассматриваются точки зрения различных ученых относительно методов управления рисками страховщиков. Предоставляются общепринятые и специфические методы риск-менеджмента в страховой деятельности. В статье приводятся особенности применения метода передачи рисков в страховых организациях. Предоставляется анализ современного состояния рынка перестрахования в Украине. На основе проведенного анализа в статье предложено совместно с перестрахованием применять альтернативные инструменты передачи рисков в страховой деятельности в Украине.

Ключевые слова: риск-менеджмент, страховая организация, метод управления рисками, перестрахование.

*Vanina Dariia***RISK MANAGEMENT METHODS FOR INSURANCE COMPANIES**

Abstract. The activity of any business entity is associated with risk in the modern world. At the same time the insurance companies operate in the conditions of double risk. The article demonstrates necessity of implement of a mechanism of risk management in the insurance companies. The author emphasizes the contemporary problems of development of the domestic insurance market. The points of view of different scientists on risk management practices in the insurance companies are analyzed. The common and specific methods of risk management in the insurance business are given. The article presents the particular application of the method to transfer the risk in the insurance companies. The analysis of the current state of the reinsurance market in Ukraine is given. The application of alternative risk transfer instruments in the insurance business in Ukraine is proposed.

Keywords: risk management, insurance company, method of risk management, reinsurance.

Постановка проблеми. У сучасному світі діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана з різноманітними ризиками. Що стосується страхових компаній, то найбільший вплив на їх функціонування мають ризики, які обумовлені самою сутністю страхової послуги. До таких ризиків відносять ті, що приймаються за договорами страхування (страхові ризики).

Таким чином, ефективне управління страховими ризиками та ризиками, які виникають під час провадження страхової діяльності, є однією з найважливіших умов забезпечення фінансової стійкості та необхідного рівня платоспроможності страхової компанії.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання, які стосуються методів управління ризиками в страховій діяльності, розглядаються в наукових працях В. В. Вітлінського, Г. І. Великоіваненко, О. М. Залетова, О. А. Лобанова, О. В. Чугунова, В. В. Шахова тощо.

Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками у страховій галузі знайшли своє відображення у роботах таких вітчизняних науковців як: І. О. Бланк, К. Г. Воблий, В. Д. Базилевич, В. В. Вітлінський, Т. А. Ротова, М. С. Клапків, К. В. Шелехов, М. В. Сороківська.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Сучасний ринок страхування в Україні характеризується низьким рівнем розвитку, що зумовлено низкою взаємопов'язаних факторів, серед яких: економічна та політична нестабільність; недосконалість законодавчо-нормативної бази; невідповідність потреб ринку в забезпеченні кваліфікованим персоналом, насамперед, андерайтерами та актуаріями; відсутність ефективного механізму управління ризиками.

У такій ситуації сучасний стан фінансів страхових організацій потребує обов'язкового пошуку нових шляхів підвищення їх конкурентоздатності та фінансової стійкості та стабільності, що, в свою чергу, зможе забезпечити ефективний механізм ризик-менеджменту. Проте на сьогоднішній день, у більшості страховиків відсутня ефективна система управління ризиками, що ускладнює їх функціонування. Задля ефективного ризик-менеджменту необхідно чітко окреслити існуючі методи управління ризиками.

Мета статті полягає у дослідженні існуючих методів ризик-менеджменту у страхових організаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна страхова компанія під час свого розвитку починає з того, що вона розуміє, які ризики їй необхідно відстежувати та контролювати. Проте надалі контроль за новими ризиками та моделювання цих ризиків дозволяє ефективніше втілювати страховику свою стратегію і управляти ризиками, і, відповідно, нарощувати прибуток і збільшувати страхові резерви.

Впровадження в практичну діяльність страхових компаній ефективної системи ризик-менеджменту підвищує фінансову надійність та стійкість як окремого страховика, так і страхового ринку в цілому. В той же час, поширення сучасних методів управління ризиками в страховій діяльності зможе сприяти наближенню вітчизняного страхування до світових стандартів.

З нашої точки зору, основним в ризик-менеджменті є не питання про недопущення ризику в його негативному вигляді, а розробка і впровадження таких методів управління ризиками, які зможуть призвести до додаткових грошових надходжень.

Незважаючи на галузеву специфіку, у більшості секторів економіки застосовуються досить схожі механізми зниження ризиків. До таких основних методів Лобанов О. та Чугунов О. відносять [3, с.63]: страхування або резервування; хеджування; диверсифікація; уникнення (відмова від пов'язаного з ризиком проекту) або мінімізація (консервативне управління активами та зобов'язаннями).

Вітлінський В. В. та Великоіваненко Г. І. виділяють наступні способи (методи) управління ризиком: уникнення ризику; попередження ризику; розподіл ризику; зовнішнє страхування ризику; лімітування; диверсифікація; створення резервів, запасів на покриття ймовірних збитків; здобуття додаткової інформації [1, с. 332-336].

Слід зазначити, що вибір методів управління ризиком має на меті мінімізувати можливі збитки у майбутньому. Мойсеєнко І. П. та Марченко О. М. вважають, що це здійснюється шляхом вибору раціонального способу зменшення ризику серед наступних: збереження ризику; передача ризику; уникнення ризику; запобігання ризику; зниження ризику; диверсифікація ризиків; самострахування; хеджування [5, с. 226-229].

Лисенко Д. виділяє чотири основні відомі методи, які застосовують ризик-менеджери компаній для управління ризиками. До них належать: уникнення ризику; утримання ризику; передача ризику (страхування, хеджування, аутсорсинг); зниження ризику (диверсифікація, введення лімітів; формування резервів та зменшення часу знаходження в небезпечних зонах) [4].

Покровський А. К. виокремив такі основні методи управління ризик-менеджменту: ухилення від ризиків; локалізація ризиків; диверсифікація ризиків; компенсація ризиків [7].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зазначити, що існують чотири основні методи управління ризиками: уникнення ризику, передача ризику, зниження ризику і збереження ризику.

Кожен з них застосовується при різних обставинах. Кілька методів управління ризиками часто використовуються одночасно:

1. Уникнення ризику (усунення ризику) передбачає повне уникнення діяльності, яка представляє потенційну небезпеку. Даний спосіб має обмеження у використанні, адже вимагає відмову не тільки від певної діяльності, пов'язаної з ризиком, а й від поєднаних з нею майбутніх вигод. Отже, уникаючи ризику ми позбуваємось потенційних доходів.

2. Зниження ризику (пом'якшення ризику) припускає скорочення ступеню або можливості втрати. Це може бути зроблено шляхом збільшення запобіжних заходів або обмеженням (лімітуванням) ризикованої діяльності. Диверсифікація активів та хеджування є формами зниження ризиків, пов'язаних з інвестиціями. Інвестування в здобуття інформації є одним із способів зниження ризиків, тому що чим вища проінформованість щодо ризикових видів діяльності, тим меншою стає невизначеність [8, с. 268].

3. Втримання ризику (прийняття ризику). Цей спосіб передбачає знаходження в зоні ризику. Навіть якщо не буде зниження, уникнення або передачі ризику, то він все одно приймається. В межах цього способу досить ефективним є створення фондів самострахування. Прийняття ризику є ефективним для таких ризиків, які не становлять значної фінансової загрози. Але якщо не достатньо власних коштів для утримання ризику великих розмірів, то необхідно намагатися залучити інші способи управління даним ризиком.

4. Передача ризику (страхування від ризику). При цьому способі фінансовий ризик передається третій стороні. Поділ ризиків також є типом передачі ризику. Тобто, чим більше число тих, хто поділяє ризик, тим менше будуть проявлятися негативні ефекти.

Під час вибору необхідного методу управління ризиками треба дотримуватись наступних вимог:

- завжди передбачати наслідки ризику;
- не слід приймати ризик, розмір якого перевищує власний капітал;
- не слід ризикувати багатьом заради малого;
- не слід вважати, що завжди існує лише один шлях вирішення проблеми (можливо є й інші);
- позитивні рішення слід приймати лише за відсутності сумнівів;
- за наявності сумнівів краще приймати негативне рішення [9].

Існують особливості у використанні кожного з вищезазначених способів управління ризиками у діяльності страхової компанії. Проте, якщо перші три методи загалом мають схожу сутність як для страхових компаній, так і для інших суб'єктів господарської діяльності, то застосування методу передачі ризиків в страховій сфері значно відрізняється і має специфічні ознаки. Це пов'язано з тим, що страховик сам виступає тим суб'єктом, який за визначену у договорі страхову премію бере на себе відповідальність відшкодувати збитки в разі настання страхового випадку. З цього випливає, що під час вивчення світового досвіду стосовно управління ризиками в страховій сфері найбільшу увагу слід звертати саме на операції з передачі страхових ризиків, тобто на перестрахування.

Перестрахування виступає необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності страхової організації.

У більшості випадків страховики не мають можливості сформувати ідеально збалансований портфель ризиків, так як незначна кількість об'єктів страхування або в страховому портфелі містяться великі і небезпечні ризики, які додають до складу портфеля елементи диспропорції.

Для вирівнювання страхових сум, прийнятих на страхування, ризиків і, тим самим, збалансування страхового портфеля, приведення потенційно можливої відповідальності за сукупною страховою сумою у відповідність з фінансовими можливостями страхової організації і, отже, для забезпечення фінансової стійкості та рентабельності страхових послуг, отримання взаємної участі в ризиках, прийнятих на страхування іншими страховиками, існує інститут перестрахування. Як зазначає Шахов В. В., перестрахування - це система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризики, частину відповідальності за ними (з урахуванням своїх фінансових можливостей) передає на взаємоузгоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових послуг [10, с.185].

Перестрахування допомагає не тільки захистити страховий портфель від впливу на нього серії великих страхових випадків або навіть одного катастрофічного випадку, при цьому сплата сум страхового відшкодування за такими випадками не лягає великим тягарем на одну страхову компанію, а здійснюється колективно всіма учасниками.

Розглядаючи перестрахування, кожна страхова організація виходить з того, що воно має бути економічно доцільним з точки зору досягнення мети, а також враховувати вартість перестрахування. Під вартістю перестрахування розуміють не тільки належну перестраховику згідно з його часткою премії, але і ті витрати, які страховик буде нести під час ведення справи у зв'язку з передачею ризиків у перестрахування (оформлення перестраховувальних договорів, ведення карток, облік тощо). Незважаючи на явну необхідність перестрахування з точки зору впливу на фінансові результати діяльності страхової організації, в ньому присутні певні протиріччя. З одного боку, перестрахова діяльність, маючи завдання збалансувати страховий портфель, захистити його від катастрофічних і великих страхових випадків тощо, позитивно впливає на загальні фінансові результати діяльності передавальної компанії. З іншого - перестрахування пов'язано з передачею перестраховикам частини премії, а іноді досить значною і, відповідно, залежно від результатів проходження справи перестраховики можуть відчутно погіршити або поліпшити фінансові показники передавальної компанії в певному році (в різні роки результати перестрахування можуть складатися по-різному). Слід зробити висновок з вищесказаного, що правильне визначення розміру перестрахування має важливе значення для кожної страхової компанії. У зв'язку з цим визначальним фактором є так зване власне утримання цедента, яке представляє собою економічно обґрунтований рівень суми, в межах якої страховик утримує на своїй відповідальності певну частку застрахованих ризиків, і передає до перестрахування суми, які перевищують цей рівень. У такому випадку мова йде про найпоширенішу форму перестраховувального договору, так звану ексцедентну форму.

Розглянемо ряд факторів, правильне поєднання яких має слугувати основою визначення лімітів власного утримання:

- Середня збитковість за ризиками, що страхуються або видами страхування, за якими встановлюються ліміти власного утримання. При цьому, береться до уваги не тільки кількість і частота страхових випадків, але і можливий збиток, який може бути заподіяний застрахованому об'єкту в результаті одного страхового випадку, тобто визначається, чи може при настанні такого випадку об'єкт страхування бути повністю знищений або за будь-яких обставин збиток не перевищить певного розміру, скажімо, не більше 50% або 75% страхової суми об'єкта, що має назву «максимально можливий збиток».

- Обсяг премії. Чим більше обсяг премії при незначному відхиленні від загальної кількості ризиків, тим вище може бути ліміт власного утримання.

- Середня прибутковість, чи прибутковість операцій за відповідним видом страхування. Чим прибутковіші операції, тим вище встановлюється ліміт власного утримання.

- Територіальний розподіл застрахованих об'єктів. Чим більше застрахованих об'єктів зосереджено в одній зоні, тим нижче встановлюється ліміт власного утримання.

- Розмір витрат на ведення справи. Якщо витрати на ведення справи за певним видом страхування занадто високі, то страхова організація прагне до встановлення лімітів власного утримання на такому рівні, щоб частина цих витрат була перекладена на перестраховиків або покрита за рахунок комісійної винагороди, що утримується цедентом на свою користь за ризиками, що передаються в перестрахування понад власного утримання. Одним з важливих чинників є підготовленість і досвід андерайтерів - фахівців, які безпосередньо займаються прийняттям ризиків на перестрахування. Якщо андерайтер має досвід у відборі ризиків, вміє оцінити ступінь ризику, максимально можливий збиток і встановити адекватну ставку премії при визначенні лімітів власного утримання, це суттєво впливає на їх розміри [10, с. 188].

Перестрахування забезпечує не тільки фінансову стійкість страховику, а й сприяє захисту працівників компанії від ризику звільнення, акціонерів від ризику неотримання дивідендів, а державу від ризику втрати податкових надходжень. Перестрахування, забезпечуючи стабільне функціонування страхового ринку, суттєво впливає і на інші взаємопов'язані ринки фінансових послуг. Таким чином, перестрахування дозволяє отримати синергетичний ефект, який має вплив як на економіку окремої країни, так і на міжнародну фінансову систему в цілому (табл. 1) [2, с. 25].

В останні роки роль перестрахування як глобального механізму перерозподілу ризиків у просторі та часі значно зростає. Сучасний ринок перестрахування ще більше, ніж ринок прямого страхування, схильний до процесів глобалізації і зрощування страхового, фондового і банківського капіталів. Ці процеси є наслідками необхідності збільшення капіталізації перестрахових організацій для надання необхідних фінансових ресурсів для перестрахування природних катастроф, збитки від настання яких оцінюються в десятки мільярдів доларів. На сучасному ринку перестрахування сформувалися головні перестрахові центри в США, Західній Європі та Азії. Саме вони акумулюють

більшу частину премій, в тому числі і з України. провідними світовими перестраховиками є: Munich Reinsurance Co., Swiss Reinsurance Co., Hannover Rueckversicherung AG та Berkshire Hathaway Re.

Таблиця 1

Динаміка експорту-імпорту страхових послуг в Україні за 2002-2013 рр.

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо, млн. дол. США
	млн. дол. США	у % до минулого року	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до минулого року	у % до загального обсягу	
2002	5,5	142,1 %	0,1	41,7	89,2 %	3,5	-36,2
2003	23,1	420,0 %	0,5	31,9	76,5 %	3,8	-8,8
2004	18,2	78,8 %	0,3	94,2	295,3 %	4,7	-76,0
2005	24,9	136,8 %	0,4	60,3	64,0 %	2,1	-35,4
2006	70,5	283,1 %	0,9	103,6	171,8 %	2,7	-33,1
2007	84,2	119,4 %	0,9	136,7	131,9 %	2,8	-52,5
2008	191,5	227,4 %	1,6	186,1	136,1 %	2,9	5,4
2009	80,2	41,9 %	0,8	124,1	66,7 %	2,4	-43,9
2010	70,5	87,9 %	0,6	113,2	91,2 %	2,1	-42,8
2011	113,1	160,4 %	0,8	122,4	108,1 %	2,0	-9,3
2012	113,7	100,5 %	0,8	150,6	123,0 %	2,2	-36,9
2013	85,9	75,5 %	0,6	166	110,2 %	2,2	-80,1

Джерело: складено автором на основі [2, с. 27]

Окрім традиційного перестрахування, досвід зарубіжних страхових компаній демонструє використання також альтернативних інструментів передачі страхових ризиків, які забезпечують формування джерел їх покриття завдяки механізмам фондового ринку. Виникнення альтернативних інструментів передачі страхових ризиків було спричинено необхідністю пошуку нових джерел фінансування катастрофічних ризиків, для покриття яких ємність традиційного перестрахового ринку виявилась недостатньою. На сучасному етапі фінансові інструменти, які забезпечують передачу катастрофічних ризиків, користуються найбільшою популярністю серед альтернативних інструментів передачі ризику. До них належать: облігації катастроф (cat bond), сайдкари (sidacar), варанти збитків страхової галузі (insurance loss warranty) тощо [6].

Слід зазначити, що зацікавленість страховиків у використанні альтернативних інструментів передачі ризику має тенденцію до збільшення після настання масштабних природних або техногенних катастроф, що супроводжується відповідним збільшенням вартості традиційного перестрахування та зменшенням розміру перестрахового покриття.

Не зважаючи на швидкий розвиток альтернативних інструментів передачі страхових ризиків, обсяги їх застосування в практичній діяльності страховиків у світі значно менші у порівнянні з обсягами перестрахових операцій. У той же час, якщо розглядати виключно галузь майнового страхування, то слід відмітити, що роль альтернативних інструментів (облігацій катастроф та варантів збитків страхової галузі) у фінансуванні майнових ризиків є досить відчутною, особливо у США. Це пов'язано, по-перше, з розвиненістю фінансового ринку та високою потенційною здатністю фінансувати катастрофічні ризики; по-друге, з найбільшою вразливістю території цієї країни, зокрема узбережжя Атлантичного океану, до виникнення стихійних лих (ураганів, торнадо, смерчів).

Висновки. Отже, специфікою ризик-менеджменту в страховій організації є необхідність управляти окрім власних ризиків ще й ризиками, які приймаються за договорами страхування, тобто страховими ризиками. Проведене дослідження показало, окрім загальноприйнятих методів управління ризиками страховики використовують ще й специфічні. Так, передача ризиків в страховій сфері значно відрізняється і має ряд особливостей. Внаслідок взаємодії страхового та фондового ринків почали розвиватися нові альтернативні інструменти передачі страхових ризиків. Їх застосування в страховій діяльності, поряд із перестрахуванням, є пріоритетним напрямком розвитку системи ризик-менеджменту в страхових організаціях.

Література

1. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві. // Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. — К.: КНЕУ, 2004. — 480 с.
2. Залетов О. Перестрахування як складова економічної безпеки України / О. Залетов // Страхова справа. — 2014. - № 3 (55). — с. 24-27.
3. Лобанов А., Чугунов А. Тенденции развития риск-менеджмента: мировой опыт. // Рынок ценных бумаг. - №18 (153). — 1999. — с.59-65.

4. Лысенко Д. Управление рисками. // Аудит и налогообложение. – 2010. - №3. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.lawmix.ru/bux/13266/>
5. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. – Львів, 2011. – 380 с.
6. Пахненко О. М. Фінансові методи управління страховими ризиками на зовнішньому страховому ринку / О. М. Пахненко. – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/2_29_2010/29_04_04.pdf
7. Покровский А. К. Риск-менеджмент на предприятиях промышленности и транспорта : учебное пособие / А. К. Покровский. — М. : КНОРУС, 2014. — 160 с.
8. Посохов І. М. Сучасний стан методичного забезпечення управління ризиками корпорацій. // Бізнесінформ. - № 10. – 2012. – с. 266-271.
9. Риск-менеджмент: сущность и содержание, основные правила, функции, организация. // Сайт о страховании и управлении рисками. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.askins.ru/index.php/management>
10. Шахов В. В. Страхование: Учебник для вузов / В. В. Шахов. – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 311с.

1. Vitlins'kyi V. V., Velykoivanenko H. I. Ryzkylohiya v ekonomitsi ta pidpryyemnytstvi. // Ryzkylohiya v ekonomitsi ta pidpryyemnytstvi: Monohrafiya. — K.: KNEU, 2004. — 480 s.
2. Zalyetov O. Perestrakhuvannya yak skladova ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy / O. Zalyetov // Strakhova sprava. – 2014. - # 3 (55). – s. 24-27.
3. Lobanov A., Chugunov A. Tendentsii razvitiya risk-menedzhmenta: mirovoy opyt. // Ryinok tsennyih bumag. - #18 (153). – 1999. – s.59-65.
4. Lyisenko D. Upravlenie riskami. // Audit i nalogooblozhenie. – 2010. - #3. [Elektronnyiy resurs]. - Rezhim dostupa: <http://www.lawmix.ru/bux/13266/>
5. Moyseyenko I. P., Marchenko O. M. Upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva: navch. posibnyk. – L'viv, 2011. – 380 s.
6. Pakhnenko O. M. Finansovi metody upravlinnya strakhovymy ryzykamy na zovnishn'omu strakhovomu rynku / O. M. Pakhnenko. – 2010. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/2_29_2010/29_04_04.pdf
7. Pokrovskij A. K. Risk-menedzhment na predpriyatiyah promyshlennosti i transporta : uchebnoe p... A. K. Pokrovskij. — M. : KNORUS, 2014. — 160 s.
8. Posokhov I. M. Suchasnyy stan metodychnoho zabezpechennya upravlinnya ryzykamy korporatsiy. // Biznesinform. - # 10. – 2012. – s. 266-271.
9. Risk-menedzhment: sushhnost' i sodержanie, osnovnye pravila, funkcii, organizaciya. // Sajt o strahovanii i upravlenii riskami. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.askins.ru/index.php/management>
10. Shahov V. V. Strahovanie: Uchebnik dlja vuzov / V. V. Shahov. – M.: Strahovoj polis, JuNITI, 1997. – 311s.